

ESTERHÁZY PÉTER

Rés és bástya

Megrántotta lova kantárszárát, fékezett. Esterházy Péter a rádióba igyekezett, fölvetélre. „Valami fecsegés.” A Madách téren óriási dugóba került. Úgy látszott, a Dohány utca felé gyorsabb a forgalom, és talán érdemesebb akár a hosszabb utat választania, de addig hányta-vetette a dolgot magában, míg elpácolta a kereszteződést: túl ment rajta: így már nem volt választás. Ráadásul mind az index, mind az ablaktörlő elromlott, így a lanya — de erősödő — esőben újból és újból előrehajolt, hogy letörölje lovának homlokát, felszárítsa a szem környékét és a szemellenzőt. A múzeum előtt talált parkolóhelyet, de már hiába futott végig a Bródy Sándor utcán — miközben a hűvös és igazán kellemetlen szél átfújta kedves, ám vékony, kék dzsekijén —, elkésett.

Miután a kapunál szigorúan és lelkiismeretesen, de a mester ízlése szerint kissé *ridegen* ellenőrizték, a pagodába sietett, ahol már várta őt a műsor összeállítója, valamint Attila és Szabolcs urak, megannyi költő. Szót ejtettek erről-arról, majd beviharzott a műsor rendezője, zizegő, barna orkánkabátban. Esterházy kérte a műsor összeállítóját, érje el a műsor rendezőjénél, legyen ő, Esterházy az első, mert neki négykor futballmeccse van az óbudai szigeten, ami legalább háromnegyedóra út, és már háromnegyed három van. „Maga a prózás?”, mondta a stúdióban a műsor rendezője. „Igen”, válaszolta Esterházy. „És futballozni akar.” „Igen.” „Ilyen időben.” „Ilyen időben.” A rendező most fölemelte a fejét. „Micsoda táskák”, gondolta a toll mestere, s elismerőleg bólintott az öregedő férfi meggyötört arcát látva. Az folytatta a sistersgő dialógust. „Gratulálok.” „Ezt én is mondhattam volna”, gondolta ő, de csak ennyit mondott kedvesen: „Köszönöm.”

A stúdió nem volt üres, egy hárfa mellett nő, a hárfásnő ült. E sorok írójának a mester egyszer azt mondta egy későbbi terminusban: „Tudja, barátom, és erről már esett szó, nagyon megnyugtató az, ha a hárfák mellett a hárfásnők ülnek. Nagyon.” „Úristen, hárfát hozatott ilyen szövegekhez”, szisszentette a műsor összeállítója. „Mér”, mosolygott Attila úr, mint egy diák, „aeolhárfa, amelyet a huzat mozgat.” „Itt be kell csukni az ajtókat.” „Kár.”

„Mondja, Esterházy úr”, dörgött mindenhonét az üvegfal mögött ülő rendező hangja, „mondja, *kiválóan* fog felolvasni?” A mestert meglepte a hang ereje és áradása, kissé ijedten toporgott. „Hogyan?” „*Kiválóan* fog-e olvasni?” „Nem tudom.” „Megismétlem. Látom, nem érti. Azt kérdezem, *kiválóan* fog-e olvasni?” „Nem válaszolok a kérdésre”, mondta a mester, és szemernyit mosolygott. Azt hihette: valami rádióstréfáról van szó. „Válaszoljon, kérem!”, hallatszott összevissza mindenhonét a hang. Esterházy megvonta a vállát. „Igen. *Kiválóan* olvasok majd.” „Köszönöm. Ezt akartam hallani. És akkor rajta, hegyibe. Az összeállító úr az egyik oldalra, Ön a másikra. Szembe babám, ha szeretsz. Kezdje, összeállító úr!” A mester kedvesgetten álldogált. „Tudja, barátom, észre se vettem, és valahogy — eközben — a kedvem szegődött.”

„Esterházy Pétertől is a tájra...” „Állj. Összeállító úr azt mondta: túl. Pétertől. Nem hiszi? Játsszuk vissza?” „Nem, nem, dehogyt.” „Kész? Tessék!” „Esterházy Pétertől is a...” „Állj. Megint. Artikuláljon nyugodtan. Óóó. Ne űzze az őzet, ha-ha-ha. Kész? Tessék!”

„Esterházy Pétertől is a tájra kérdezek. Fontos-e neked a táj?” A mester levegőt vett. „Állj. Ne vegyen levegőt. Behallatszik. Önnek nyilván rossz a légzőtechnikája.” „Nyilván.” „Hogyan?! Mit mond!” „Nyilván rossz a légzőtechnikám.” „No, igen. Kész? Tessék!” „Ha az ember valahol él — és erre azért van esély —, akkor nem mondhatja: Valahol szép. Olyan lenne ez, mintha azt mondaná: A feleségem szép. Ami azt jelenti, hogy megnézetett a nő előlről, megnézetett...” „Állj. Lehetséges, hogy önnek egy másik példánya van? Hogy egy másik *verzió* áll a rendelkezésére?”

„Mér?” A mester a hárfásnőre nézett. Az gyorsan elkapta a fejét. „Látom, szereti az egyszerű fordulatokat. Nálam ez áll, a rendezői példányon! Megnézetett a nő előlről, hátulról.” „És?” „Kérem. Én ide dolgozni jöttem, és nem szórakozni. Ön beadott egy szöveget, melyet elfogadtak és jóváhagytak, nemde.” A mester megint a hárfásnőre nézett. Hogy beadta volna? És hogy elfogadták volna? „Igen”, mondta a műsor összeállítója feltűnően gyorsan. „Ugye. Akkor tehát lenne szíves, Esterházy úr, bejelenteni, hol kívánja, most így, utólag, önhatalmúlag megváltoztatni a beadott és az eredeti formájában elfogadott szöveget?”

A mester a mutatóujjával megnyomta az orrtövét, mintha a szemüvegét igazította volna meg, noha a szemüvegét nem hordta, pedig enyhén rövidlátó volt. „Csak *célnézéshez*”, szokta mondani. „Lennék szíves.” Hirtelen csend lett. A műsor összeállítójának kezében megrezzent a papír. Ekkor a hárfásnő egy figyelmetlen, vagy túlságosan is izgatott mozdulatától megrebbent a hárfá. Mindenki dühösen fordult arrafelé, a mester szomorúan, de hálásan bölintott — szikár lett, ajka keskeny, picinykét vértelen —, és fakó hangon mondani kezdte. „Az utolsó bekezdésben *helyzet* helyett *igazságot* mondanék, ennek megfelelően a helyett *az-t*, valamint az utolsó előtti sorban *egy trágys* satöbbi elé: emlékszem a kitelepítés éveiből egy trágys satöbbi.” „Állj! Ehhez nem járulok hozzá!”

„Mihez.” „Hogy egy ilyen politikai felhangot, amely *tökéletesen* idegen az anyagtól, én ezt nem vállalom.” „Én vállalom”, mondta csendes meghatódottsággal ő. „Maga nem vállal semmit! Nincs abban a helyzetben! Itt ezért én felelek. És én ezt a politikai...” „Ez nem politikai”, mondta most kissé hangosabban Esterházy, „hanem életrajzi. De ha politikai, akkor azt remélhetőleg ön is... ő... vállalja.” A műsor rendezője magabiztosan elmosolyodott. „Tudja, barátom, okosat kérdezett.” „Ön számára annyira fontos ez?” A mester visszakérdezett, mert nem tudta, hogy a mondatról vagy a kitelepítésről beszél-e a rendező. „Hogy ez a mondat benne legyen? Nem különösebben. Pont annyira, mint a többi.” Majd még szellemesen hozzátette ő: „Mint a többi ilyen hosszúságú mondat.” (Tudniillik a terjedelem után van a fizetés!)

A rendező türelmetlenül intett. „Én nem vitatkozom önnel. Én nem akarom, hogy az a mondat bent legyen.” „Én meg akarom. Úgyhogy, nagyfőnök, ez eddig iksz!” „Tessék?!” „Egy-egy”, és két hüvelykujját fölmutatta. Bizony elszabadult a pokol, óriási üvöltözés támadt, a helyiség legváratlanabb pontjaiból zúdult elő egy-egy kötöszó, mellékmondat vagy más „grammatikai egység” (a mester szava). Időközben áruslás történt; a hárfás (hárfázott és majdanlag hárfázó) kisasszony lábujjhegyen kiosont. „Nagy érvágás volt.” A mester ott állt közepén, és tippelt; de csak a legkritikább esetben találta el a hangforrást. „Onnan!” Nem.

Aztán — miképpen a nagy esők után is fölvirrad az Isten nyugalma — csend lett. A műsor rendezője karját keresztbefonva nézett. A mester jóságosan azt mondta: „Rendben. Hagyjuk ki.” „Micsoda?!”, ordította el magát amaz, majd miután ki-ki megértette, ami, úgy tűnt, reá tartozik, folytatódott a felvétel.

Mindenki nagyon udvarias volt. Amikor a mester a szövegében odaért, hogy „a turista átkozott kötelessége a lelkesedés, de az ember itt él, és nem turista”, akkor a műsor rendezője körültekintően s finoman közbeszólt: „Állj. Álljon meg, kérem.

Ezt a szép szöveget, hogy úgy mondjam elrontja. Az ember itt él, és nem: itél. Levegősebben, nyugodtabban. Kissé daliásabban, ha ért engem. Jó? Hát csak nyugodtan. Kész? Tessék.”

„Köszönöm. A viszontlátásra!”, mondták egymásnak dolguk befejezvé, majd ő leszegett fejle — szorosan mögötte a műsor összeállítója — és kemény léptekkel az ajtóhoz ment, amelyet másodszeri próbálkozásra határozottan kinyitván, kiment. (Befelé nyílt, és Esterházy kifelé próbálkozott! Mely pech! Lehet magunk elé képzelni a mester orcáját! No de még így is...! Volt ez vonulás a javából.) A folyosóra érve, szeme nehezen szokta meg a félhomályt, jószerevel csak foltokat látott, egyedül Attila úr magasán imbolygó alakja volt egyértelmű. Ez kissé jobb kedvre hangolta.

Az idő természetesen mindeközben nem állt meg, múlt; már három óra is elmúlt. „Gyerünk lovacskám”, súgta a ló fülébe a mester, és a Puskin (!) utcán át a Rákóczi útra kanyarodott.

„Barátom — akasztotta ő meg elbeszélésének széles, pazar lendületét, melyet eddig követni igyekeztünk —, barátom, ezt most jegyezze pontosan: Savanyú falat kenyér, ha az embert arra fogadják fel, hogy a világ diszharmóniáját harmóniává alakítsa át.”

Végívágatott a Madách téren, trehányul váltogatva a sávokat (ne feledjük: az index!), a bazilika előtt lassított, mert itt vár rá a jobbhátvéd, aki aznap vizsgázott a kreszből, mert kellett a motorhoz a jogosítvány, mert motoros kézbesítő akart lenni, mert a szakmája kárpitós, de mert ott rosszul fizették, reggelente újságkiherdást vállalt, és most átállt egészen erre. „Tudod, Petikém, így kétszer annyi a dudva.” A jobbhátvéd most került a legjobb hátvédkorba: ravasz lett és kemény maradt; bár elhízott egy kicsit. Neve annakidején nemcsak az ifjúsági válogatott szakvezetői előtt csengett jól, hanem a galambászok között is. Az egyik versenyen ő lett az első és a bátyja a második. „Tudod, mi az a standard tojó kategória?”, kérdezte tőle a mester az egyik edzés előtt. A felpályánál emelgettek mindketten egy-egy labdával: Esterházy hivatalból, a jobbhátvéd véletlenül volt technikás. „Persze hogy tudom.” „Jól van. Én is tudom”, bólintott a mester, azzal egy *fölösleges* vágatába kezdett (zavartan).

Nos, hiába lassított a bazilikánál Esterházy, és kár tagadni: mögötte néhányan türelmetlenül dudáltak, nem látta a jobbhátvédet. A sportbolt ajtajában többen is álltak, és nem mindegyikről állapíthatta meg a mester, hogy az nem a jobbhátvéd, de oly feltűnően lassan lépdelt lovával az esőtől fényes járda mellett, hogy egy várakozónak okvetlenül észre kellett volna őt vennie. „Nyilván elment taxival.” (Már a pályán voltak, s melegítettek a zuhogó esőben, amikor a jobbhátvéd megérkezett. „Kösz, Petikém”, vigyorgott, és bement a meleg öltözőbe a tartalékok közé.)

A Flórián téren rendőr állt. „A túróba — mondotta a mester —, most addig körözzek itt, míg le nem süti a szemét?!” Ugyanis a Flórián téren körforgalom van, és ne feledjük: az index! Benyargalt ő egy 55-ös mögé, úgy gondolta, hogy talán annak „árnyékában”... De amint leértek a hídról, az autóbusz mintegy elszökött — Esterházy a zebrával bibelődött —, és ahogy a mester ott *sunyizott* az elágazásnál — még a körben, de már hátsó szándékkal feltöltve —, a tekintete találkozott a rendőrrel. Fiatal fiú volt, szinte kéklő fekete hajjal, mely kilebbent néha a tányérsapka alól. „Nohát, szép a haja. Vagy egy holló a sapka alatt?”, mormogott ő. A rendőr kitartóan nézett, eközben a ló a kritikus ponthoz érkezett: kicsit fölkapta a fejét, várta a zabla rántását. „Hogy egy holló? Az azért túlzás. És mi akkor az a viszonylag hosszú pajesz, *azonos anyagból?* Túl hosszú, nem sokkal, de túl hosszú.” A rendőr apróságos mozdulatot tett, ami lehetett a *lekaszálás* induló momentuma, de lehetett a beletörődő elfordulása is; így vagy úgy: vészterhes volt.

Erre a mozdulatra Esterházy automatikusan feltolta az indexkart, és kivágott jobbra, a Miklós tér felé. No de csodák csodája: az index működött. A mester mosolygva visszafordult, a rendőr utána nézett, „arca, a hős” nem árult el semmit. Amikor a mester egy 42-es busz előzésébe fogott, kiderült, hogy az index ismét nem működik. „Hát persze.”

A szigetre vezető útnak egyszerre csak vége szakadt. „Barátom, én ilyet még nem láttam! Hogy így se szó, se beszéd!” Itt leállította a lovat. Átkemergett szemétdombokon, és nem volt képes kikerülni néhány agyagos foltot, mivel csak a tócsákra ügyelt és a talajra nem. „Azt hiszem, ez természetes.” A pálya túlsó végén levő öltözők a zuhogó esőben alig látszódtak. A mester egyre kevésbé figyelt a lába alá, sietett. A fiúk már öltöztek.

Megállt ő, hunyorgott; a szemüvegét a nyeregkápára erősített iszákban hagyta, szándékkal. Edzőjét vélte a távolban fölfedezni, s közelebb érve a föltételezés megerősítést nyert: Armand úr volt az, aki — onnét úgy tetszett — kihajol a falból, és integet neki, jól láthatóan vigyázva, hogy ne érje el az eresz vonalát, ahol kezdődött az eső birodalma. Mégis, mikor odaért, Armand úr kilépett fedezékéből, keményen kezét nyújtott, majd így szólt: „Késtél. Öltözz.” Armand úr szigorú, de igazságos edző hírében állt (bár igen-nagyon nem szerette, ha nevének nazális hangzója slendriánul ejtetett, a vétkes bizvást remélhetett egy futnivaló 400-at). Magas, szikár alakja összenőtt a pályával.

A kis öltözőcskében egymás hegyén-hátán voltak ők. A mestert nagyon lefoglalta a délutáni purparlé. Nyilván csakis így fordulhatott elő, hogy a 8-as mez helyett, melyet már idestova 6—7 éve ő visel, a 2-est (!) öltötte magára. (Az intéző úrnak ki kellett javítania a jegyzőkönyvet, mert hisz a mester neve mellé gondolkodás nélkül 8-ast írt.) Óvatoskodva, fázva, összekucorogva indultak a pályára. „Na, dolgozzunk”, sóhajtott még mindig „másfelé” figyelve Esterházy, és rövid, de ügyes nekifutás után két lábbal „bele tapsolt” egy tócsalagba. Aztán — a zuhogó esőben! a tócsákban! a sárban! — odasétált a pálya mellett elhelyezkedő nagy tölgyfához, és pisilt. Csóválta a fejét. „Mit akarhatott tőlem ez a pofa? Hát rés vagyok vagy bástya én a szocialista kultúrán?... Ugyan”, és kicsit megrázta a nadrágját.

A bíró alig mert kijönni a kuckójából, de aztán kijött. Rögtön a kezdés után a mester *visszagurított*, majd *beindult*. A fiatal fedezet habozás nélkül a mester elé nyeste a labdát, *kiemelte*, amely elébb megpattanva a fűvön felgyorsult, majd egy víztócsában teljességgel lelassult. Hatalmas és erőszakos versenyfutás kezdődött a középhátvéd és a mester között; előbbi közelebb, utóbbi lendületben. Már úgy látszott Esterházy éri el a labdát — és akkor meg sem áll a kapuig! —, amikor a hátvéd messziről bedobta magát. (Önfeláldozón.)

A mester a tócsa közepén ült, és meg-meg ingatta a fejét. Szeme, szája tele sárral, mocsokkal, és egyre inkább érezte, ahogy a sáros nadrág a bőrét horzsolja. (A sár — a vizes föld — mintegy felszívódott a nadrágba, és így most már belülről támadott.) „Látja, barátom, nem hiába mondtam: Eltem, szerettem és sokat szenvedtem. Így volt.” Ekkor pajkos fény gyúlt éles tekintetében. „De a taccsot, azt mi dobtuk, pedig...”